

2. tétel: A nyelvi jelek jelentése, a hangalak és jelentés viszonya

Érettségi szóbeli - Nyelvtan

SZÓ = Hangalak (H) + JELENTÉS (J)

(A hangalak azt a hangsort / betűsort jelenti, amiből fizikailag összeáll a szó; a jelentés pedig magára a fogalomra utal, amit a szó jelent.)

A hangalak és a jelentés viszonya alapján a következőképp csoportosítjuk a magyar szavakat:

1. Egyjelentésű szavak

Egy hangalakhoz csak egy jelentés tartozik.

Jelölése: H – J

pl. ereszcatorna, Algopyrin; stb.

2. Többjelentésű szavak

Egy hangalakhoz több jelentés tartozik, és a jelentések között van valamilyen kapcsolat.

Jelölése:

$$\begin{array}{l} \text{H} \begin{cases} \diagup \text{J} \\ - \text{J} \\ \diagdown \text{J} \end{cases} \end{array}$$

Pl. szárny (madár szárnya + repülő szárnya)

fekete (szín + fekete kávé)

nyelv (ami a szánkban van + amit beszélünk)

körte (a gyümölcs + villanykörte – a kapcsolat az alakjuk.)

3. Azonos alakú szavak

Egy hangalakhoz több jelentés tartozik, de a jelentések között nincs semmilyen kapcsolat.

Jelölése:

$$\begin{array}{l} \text{H} \begin{cases} \diagup \text{J} \\ - \text{J} \\ \diagdown \text{J} \end{cases} \end{array}$$

Pl. szél (ami fúj + valaminek a széle)

fal (a ház fala + valaki gyorsan eszik)

tűz (ami ég + odatűz egy gombot)

vár (várakozik + kastély)

4. Rokon értelmű szavak (szinonimák)

Egy adott jelentést többféle szóval ki lehet fejezni.

Jelölése:

$$\begin{array}{l} \text{H} \\ \diagup \text{J} \\ \diagdown \text{H} \end{array}$$

2 fajtája van:

- Azonos jelentés: Pl. eb-kutya; krumpli-burgonya; macska-cica; finom-ízletes, stb.

- Hasonló jelentés (stílusbeli különbség van a szavak között)

pl. férfi: pasi, hapsi, krapek, pali; stb.

szép: gyönyörű, csinos, stb.

5. Hasonló hangzású szavak:

Más a szavak jelentése, de a hangalakjuk hasonlít egymásra.

Jelölése:

$$\begin{array}{l} \text{H} - \text{J} \\ \diagdown \\ \text{H} - \text{J} \end{array}$$

Pl. helység – helyiség

(egy település)

(egy házon belüli helység)

6. Ellentétes jelentésű szavak:

Más a szavak hangalakja, a jelentésük pedig ellentétben áll egymással.

Jelölése:

$$\begin{array}{l} \text{H} - \text{J} \\ \updownarrow \\ \text{H} - \text{J} \end{array}$$

Pl. fény – sötét; szép – csúnya; fekete – fehér; igen – nem; stb.

7. Hangutánzó, Hangulatfestő szavak:

Pl. csiripel, kattog, csattan,
brummog, nyávog, brumm, stb.

A hangsor különböző tulajdonságok, cselekvések
hangulatát idézi.

Pl. cammog, pipogya, nyámnyila, stb.